

מקרא אני דורש

ביאורים בפשוטו של מקרא

מה קשה במה שנאמר "לוחות" חסר

מדוע פירש רש"י מה שלוחות נכתב חסר רק בפרשתנו ולא בפ' ואתחנן? / באיזה פרשיות נזכרו הלוחות באופן סתמי, ומתי נכתבו כדי לבאר מעלותיהן? / ביאור הפעמים שרש"י מפרש הכתיב של תיבת לוחות והפעמים שאינו מפרש

"בעלותי ההרה, לקחת לוחת האבנים לוחת הברית אשר כרת ה' עמכם . . ויתן ה' אלי את שני לוחת האבנים כתובים באצבע אלקים, ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מתוך האש ביום הקהל. ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה, נתן ה' אלי את שני לוחת האבנים לחות הברית" (ט, ט-יא).

והנה, הכתוב מזכיר כאן – כמה פעמים – את ה"לוחות" בכתיב חסר: לא "לוחות" אלא "לוחת" (כלי וא"ו לאחר החי"ת), וברש"י מפרש וזה לשונו: "לוחת כתיב, ששתייהן שוות". וכעין זה ממש מצינו בספר שמות, בפרשת תשא (לא, יח) – על הכתוב: "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחת העדות, לוחת אבן כתובים באצבע אלקים", ושם מפרש רש"י: "לוחת כתיב, שהיו שתייהן שוות".

ואף שלכאורה יש שינוי בין המקומות, שהרי כאן כתוב (כמה פעמים) "לוחת" (בו' אחת) ואילו שם כתוב (פעמיים) "לוחת" (כלי וא"ו כלל), הרי באמת אין הבדל לעניננו בזה, כי מה שנוגע לדרשה זו הוא רק חסרון ה' השני (שלאחר הח'), ובזה שווים "לוחת" ו"לוחת", שבשניהם חסרה ו' זו ונהפך מלשון רבים ("לוחות") ללשון יחיד; וכמו שכתב בספר זכרון (פ' תשא שם. וראה גם דבריו בפרשתנו):

"מחסרון הוא"ו השני' הוא דורש. כלומר, כיון שהשמיט הכתוב וא"ו הריבוי, רומז שהם בלוח אחד; אבל הוא"ו הראשונה אינה מעלה ולא מורדת למדרש זה".

ב. והנה, זה שהוצרך רש"י לחזור ולפרש דבר זה בפרשתנו – אף שכבר כתבו בפרשת תשא – מובן הוא, שכן דרכו של רש"י לחזור ולהודיענו מה שפירש לאחר הפסק ארוך,

ולכן אף שכתב רש"י דבר זה בספר שמות – חוזר ומפרשו בספר דברים.

אמנם עדיין יש לדקדק, שהרי בספר דברים גופא כבר מצינו כן בפרשת ואתחנן (ה, יט), שגם שם כתובה תיבת "לוחות" בכתוב חסר, "ויכתבם על שני לוחות אבנים ויתנם אלי"; ובכן, מדוע לא פירש רש"י שם את זה "ששתיהן שוות" אלא המתין עד לפרשתנו? והנה במשכיל לדוד כאן כתב: "אין אחריות חסרות ויתירות על רבינו, כי לא בא אלא לפרש פשטי המקראות, ומוכרח שבא ליישב איזה קושי בלשון הכתוב".

והיינו, שאין דרכו של רש"י לפרש בכל מקום שבו נקט הכתוב בכתוב חסר – אלא רק במקום שבו יש קושי מיוחד בלשון הכתוב; ומעתה מובן זה שלא פירש בפרשת ואתחנן שם, כי דוקא כאן יש קושי בלשון המכריחו להביא דרשה זו.

ויש לומר, שהקושי המיוחד כאן הוא בהשינוי בסיום הענין (פסוק יא), במה שנאמר "נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים לוחות הברית" – שהכתוב נקט באותו הפסוק גופא, פעם אחת "לוחות" בכתוב חסר (ובלשון יחיד) ופעם שני "לוחות" בכתוב מלא (ובלשון רבים), שבשינוי זה מודגש שהכתוב החסר אינו בסתם אלא יש בו לימוד מיוחד.

[ראה גם משכיל לדוד שלמד ברש"י שכוונתו למה שנאמר בפסוק יא דוקא – אמנם הוא פירש כן מטעם אחר, עיין בדבריו ואכמ"ל].

אמנם אין זה מחוור, שהרי בפרשת תשא אין שינוי בפסוק המלמד על הדגשה מיוחדת, אלא נאמר הכל בכתוב חסר: "לוחות העדות לוחות אבן" – ובכל זאת הביא רש"י שם לדרשה זו!

וצריכים אנו איפוא למצוא דיוק אחר בלשון הכתוב כאן, שיהי' מתאים גם ללשון הכתוב בפרשת תשא – כדי לבאר מדוע רש"י הביא דרשה זו דוקא בשני מקומות אלו, כדלקמן.

ג. ונראה לומר, שהצד השווה שבפסוקים כאן ובפרשת תשא הוא – שהכתוב מדבר במעלות הגדולה של הלוחות:

בפרשת תשא מסופר – "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו . . שני לוחות העדות לוחות אבן כתובים באצבע אלקים";

וכעין זה בפרשתנו – "ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלקים ועליהם ככל הדברים אשר דבר ה' עמכם בהר מתוך האש . . ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים לוחות הברית" (שבזה בא משה להפליא את גודל מעלת הלוחות, והוא הקדמה למה שמוכיח את ישראל על חטא העגל שגרם לשבירת לוחות אלו כו').

ומעתה הוקשה לרש"י, איך יתכן שבכתובים אלו, הבאים להדגיש את מעלת ושליומות הלוחות – ייכתב "ל(ו)חות" בכתוב חסר?

[ולכן לא עמד רש"י על זה שנכתב בכתוב חסר קודם לכן בפרשת ואתחנן, כי שם אין כוונת הכתוב להפליא במעלת הלוחות (אלא רק מספר באופן סתמי: "ויכתבם על שני לוחות

אבנים ויתנם אלי"), ואם כן אין שם דיוק מיוחד הדורש ביאור (בדרך הפשט).

ד. ומיישב רש"י – "לוחת כתיב, ששתיהן שוות":

זה שכתוב "לוחת" – ולא "לוחות" – אינו ענין של חסרון, אלא אדרבה, כתיב זה בא ללמד עילוי נוסף בהלוחות, ששיעור מדתם לאורך ולרוחב הי' שווה בדיוק, כאילו היו לוח אחד, וזה מדגיש עוד יותר את היותם דבר אֶלֶק, שהרי במעשה ידי אדם אי אפשר לדייק כל כך בצמצום (וראה יפה תואר לשמות רבה פמ"א, ו).

ועוד זאת: רש"י פירש בפרשת נשא (ז, כג) שעל אחד הלוחות היו כתובים חמש הדברות הראשונים, ועל השני – חמש הדברות האחרונות. וזהו החידוש, שאף שבראשונים היו הרבה יותר תיבות ואותיות מאשר באחרונים, היו "שתיהן שוות" – אחד לא הי' גדול מהשני.

[והרי בפשוטם של דברים – היו שני הלוחות דומים זה לזה בגודל האותיות וכן ברוח והפסק בין התיבות והאותיות, ולא שבאחד היו אותיות קטנות ובשני אותיות גדולות יותר; וזהו איפוא גודל החידוש, שאעפ"כ היו "שתיהן שוות". ולהעיר ממה שפירש רש"י בפרשת כי תשא (לב, טו), לענין הלוחות, ש"משני עבריהם היו האותיות נקראות ומעשה נסים הי'"].

ה. והנה לפי דרכנו, יש לבאר דיוק נוסף:

בפרשה כאן כתוב "לוחת" בכתיב חסר כמה פעמים (כנ"ל ס"א), אולם מתוך הסדר שבדברי רש"י נראה שאינו מדבר על שתי הפעמים שבתחילת הענין (בפסוק ט): "בעלותי ההרה, לקחת לוחת האבנים לוחת הברית" – אלא דוקא על מה שנאמר לאחר מכן (בפסוקים י-יא).

[בגוף דברי רש"י אין בירור מוכיח על איזה פסוק הוא מדבר, כלומר: איזה "לוחת" הוא בא לבאר (וראה ס' זכרון כאן), אולם מזה שהציב 'דיבור' זה לאחר פירושו על המלים "ואשב בהר", שכתובים לאחר התיבות "לוחת האבנים לוחת הברית" שבפסוק ט – מובן שאין בכוונתו לפרש את התיבות שבפסוק ט, אלא למה שכתוב לאחר מכן, בפסוקים י-יא (וראה לעיל ס"ב מה שהובא מהמשכיל לדוד)].

וע"פ הנ"ל – יובן ויומתק:

בתחילת הענין מדבר משה על הלוחות כמו שהם "למעלה", אצל הקב"ה – "בעלותי ההרה לקחת לוחת האבנים לוחת הברית";

אמנם הדיוק וההדגשה במעלת הלוחות (שבזה מתחזקת התוכחה לישראל על זה שהביאו לשבירתם כו'), הוא על היותם במעלה נפלאה גם בדרכם "למטה", שגם כאשר משה קיבלם מהקב"ה כדי להביאם לישראל, גם אז נשארו במעלתם האלוקית.

ולכן מפרש רש"י מעלה אלוקית זו ש"שתיהן שוות", דוקא בפסוקים י-יא, ששם מדובר על נתינת הלוחות לידי משה: "ויתן ה' אלי את שני לוחת האבנים .. נתן ה' אלי את שני לחת האבנים לחות הברית", ודו"ק.